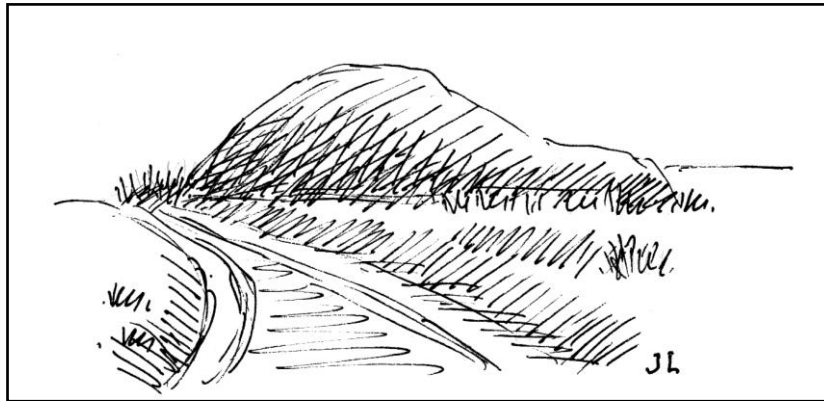

Gravhøje i Vær Nebel sogne

Af Jørn Lillemark, Stensballe

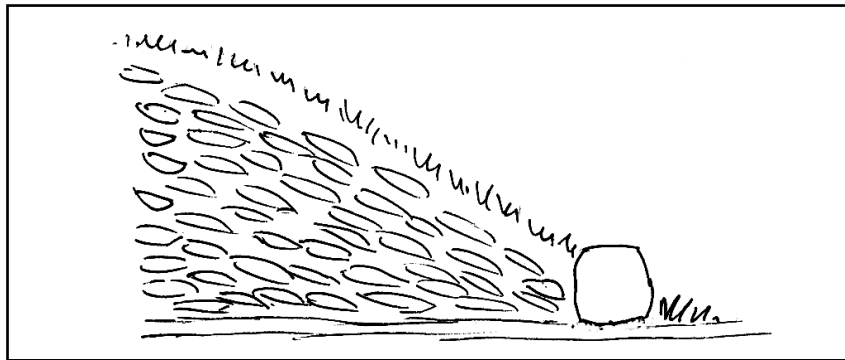

Galgehøj. 1782: Galle Höy (udtales "Gallehøw").

Ved Stensballe er kun 5 gravhøje bevaret. Mest kendt er Galgehøj mellem Vær- og Haldrupvej. I Elbæk skov er der en rundhøj og en langhøj (muligvis en overpløjet rundhøj). En rundhøj kaldet "Den lille stenhøj" findes i skoven ved Haldrup Strandvej. I Brakør skov, hvor stien drejer, kan ses en ruin af et stenbygget gravkammer, en såkaldt hellekiste, måske fra dolktid 2300-1700 f. Kr. Mindst 11 gravhøje vides at være sløjfede, heraf 5 stendysser, men der har været mange flere, da området om Horsens fjord var et af de tættest befolkede områder i Sydsandinavien i stenalderen.

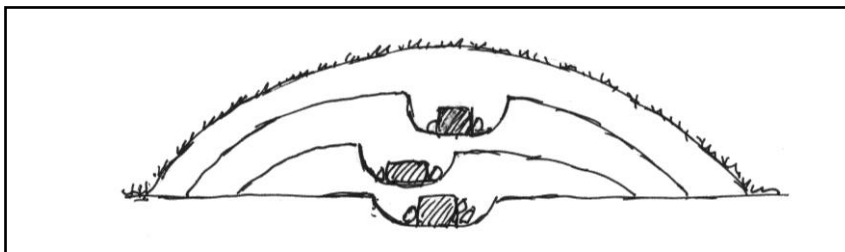
Byggeriet af gravhøje i Danmark begyndte, da landbrugskulturen indførtes sydfra for ca. 6000 år siden. Vi står hermed ved starten på et ritual, der fortsatte gennem oldtiden, helt frem til vikingetiden, dvs. skabelsen af et varigt gravminde af jord og sten. Gravhøjen blev bygget for at skulle ses. Man antager, at der ud over landet blev bygget ca. 100.000 gravhøje.

De første høje var langhøje, men omkring 3500 f. Kr. startede byggeriet af stendysserne. På blot 200 år byggedes måske 20.000, og fra 3300-3100 f. Kr. byggedes hen ved 6.000 jættestuer, de fleste på bare 100 år fra 3200-3100 f. Kr. Man har kendskab til beliggenheden af ca. 4.700 stendysser og ca. 700 jættestuer. I yngre bondestenalder 2800-1700 f. Kr. gik man over til rundhøje med en stenkreds ved højens fod.

Snit af rundhøj.

Ofte byggedes videre på den første høj, så der over et langt åremål kunne være 3 begravelser over hinanden.

Rundhøj med flere begravelser.

I bronzealderperioden 1700-1100 f. Kr. byggedes utroligt mange store rundhøje – op til 100 høje om året. Det var i denne tid højbyggeriet kulminerede. De byggedes oftest af græstørv eller lyngtørv stablet omhyggeligt med vegetationssiden nedad efter en planlagt skabelon. Ofte er der bl.a. fundet spor af en stolpe i midten. Til de største høje medgik græstørv fra et areal på op til 6-7 ha. Højene anlagdes på højdedrag i landskabet, så de kunne ses vidt omkring. Det antages, at Galgehøj er en af disse.

Under højene findes den oprindelige markoverflade, hvor pollenstudier kan fortælle hvilke kornsorter, der blev dyrket, og om væksterne i området i øvrigt. Ofte er der fundet pløjspor efter arden. At tidsfæste en gravhøj kræver en omhyggelig arkæologisk udgravning, og fund af gravgaver er vigtig for tidsbestemmelsen. Lerkar kan tidsbestemme med en nøjagtighed på ca. 50 år. Moden skiftede også i oldtiden.

Omtrent 1000 år f. Kr. stoppede højbyggeriet næsten, da man gik over til ligbrænding og urnebegravelse. I romersk jernalder fra ca. år 0 tog højbyggeriet igen fart, nogle med flad top, sikkert for at give plads til rituelle handlinger, men helt op i vikingetiden byggedes storhøje.

Mangen en oldtidshøj rundt i landet er blevet benyttet som rettersted. Navne på galge- og tinghøje optræder mange steder i landet. Stensballe Birketing (retskreds for et givet område) har eksisteret fra 1675 til 1850. Birketinget blev afholdt på Stensballegaard til 1823, da retskredsen blev sammenlagt med Voer- og Nim Herredsret. Dertil må have været knyttet et rettersted. Den højt beliggende og fra hele sognet meget synlige kæmpehøj, senere kaldet ”Gallehöw”, var et oplagt sted.

I 1864 forsøgte man at bremse de preussiske soldaters fremtrængen op gennem Jylland ved bl.a. at nedbryde Sundbroen, men de fik den hurtigt sat i stand igen, og deres øverstbefalende blev indlogeret på Stensballegaard. Soldaterne gik på skattejagt i egnens gravhøje. En dysse, beliggende halvvejs ned ad bakken mod Haldrup og på nordre side af vejen, havde en meget stor stenoverligger, den skred ned, da de gravede. En anden dysse, muligvis en runddysse ca. 300 m nordøst for Galgehøj, blev også ødelagt. Måske var det også preusserne, der ødelagde en dysse ca. 200 m syd for Vær kirke og vest for Værvej. Alle 3 gravhøje er nu helt borte. Galgehøj slap heller ikke, der blev gravet i østsiden, -det kan stadig ses! – men efter sigende blev der ikke fundet noget. I forbindelse med den nationale berejsning i 1894 var folk fra Nationalmuseet på besøg i Vær sogn for at registrere, hvad folk havde kendskab til, og da forlød det, at der skulle have stået en galge på ”Gallehöw”.

Øst for Meldrup skulle der ifølge gamle beretninger have ligget 3 rundhøje, og på Fuglsbjerg omtrent midt imellem Meldrup og Blirup inde i skoven ligger der 2 toppe, som folk førhen mente var gravhøje, men de er måske naturlige dannelser.

Ved indkørslen til yderste ejendom på Værvej har der ligget en rundhøj.

Lige syd for Haldrupvej og overfor vejen til Tyrrestrup har der ligget 2 høje, den ene havde et stenbygget gravkammer.

Nær Haldrup Strand på Trolldumhøjvej kan Trolldumhøj måske rumme en gravhøj.

I Nebel sogn har Nationalmuseets folk i 1894 haft meget at se til og registrere, idet ca. 50 høje lokaliseredes, hvoraf 6 rundhøje er bevaret til i dag.

Står man ved nordsiden af Vær kirke og vender blikket mod nord, ses en af højene, i øvrigt med flad top. 200 m øst herfor er der en høj mere, men med bevoksning. Disse 2 bevarede høje er en rest af en gruppe på 11. Se derpå mod nordvest til højdedraget mellem Nebel og Serridslev. Her har ligget 5 høje næsten på række. Den ene var ”Bavnehøj”. Et bål på toppen af disse højtliggende ”Bavnehøje” kunne ses viden om, og kunne i ufredstider være et signal om fjender i landet. Bavnehøjenes placering var sat i system, og kunne før telegrafien sende et hurtigt varsel over store afstande. Sidste brug af metoden var under krigen i 1848. Den midterste høj havde et stenbygget gravkammer.

Vest for denne gruppe over mod Serridslevvej har der ligget 4 høje, den ene indeholdende en hellekiste. I alt 20 høje placeret øst-vest over ca. 2,5 km. Et imponerende skue.

Nordvest for Serridslev ved jernbanen er sløjfet 2 stendysser, benævnt ”Jynovn”, den ene måske en jættestue. 200 m nord for Serridslev har der ligget en rundhøj.

I området mellem jernbanen og Gl. Aarhusvej har der ligget ca. 10 rundhøje bl.a. ”Groshøj”, ”Møgelhøj” og ”Loddenhøj”. 2 er bevaret i skoven vest for Tvingstrup.

Nord for Gl. Aarhusvej har ligget 18 gravhøje, bl.a. ”Møllehøj” og ”Lyshøj”. En høj er bevaret ved vejen ind til ”Elkjærslund” og én i Blæld skov.

Nordvest for Serridslevgaard har ligget en høj kaldet ”Preusserhøjen”. 3 tyske soldater, som omkom ved en ulykke i 1848 blev begravet i højen.

Afslutning

Ved Kristendommens indførelse sluttede højbyggeriet, men da var landskabet også præget af hen ved 100.000 gravhøje. De var hellige steder, hvor forfædrene lå. Frygten for de underjordiske forsvandt først i 1800-tallet, hvor gravhøje blev nedbrudt. Stenene var værdifulde og blev f.eks. slået til skærver til vejbelægning. Mulden i højene blev kørt ud på marken som jordforbedring. Først med fredningsloven i 1937 stoppede sløjfningerne, men da var der også kun ca. 1/10 tilbage. Mon ikke en del storstensgrave (dysser og jættestuer) har leveret stenmateriale til vore mange kvaderstenskirker.

Tegninger: JL Redaktion: FGS, POS

